

(ก)

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่องแนวทางการผลิตและการจัดการผลผลิตผักปลอดสารเคมี กรณีศึกษา : กลุ่มผู้ปลูกผักรอบป่าดงเค็ง ตำบลชานุวรรณ และตำบลแสนสุข อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประเด็นการศึกษาสถานการณ์ปัญหาการปลูกผักโดยใช้สารเคมี ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคในด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่องตลอดมา ทั้งยังเป็นการศึกษาประสบการณ์การแก้ไขปัญหาของชุมชนทั้ง 2 ตำบลที่ผ่านมา เพราะในอดีตพื้นที่ทั้ง 2 ตำบลนี้เป็นป่าทาม การทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านมักประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก ทุกๆปีจึงทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และยังเกิดความไม่แน่นอนทางธรรมชาติ บางปีฝนแล้ง บางปีฝนมากทำให้เกิดน้ำท่วม ทำให้ผลผลิตจากการทำนาขาดความแน่นอน ชาวบ้านจึงมีการปลูกผักเสริมเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

การผลิตผักของชาวบ้านในชุมชนรอบป่าดงเค็ง เป็นการปลูกผักโดยมีการใช้สารเคมีเพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตให้ได้จำนวนมาก มีความสวยงามดึงดูดผู้บริโภค และมีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและการใช้สารเคมีเพื่อกระตุ้นให้ผลผลิตออกสู่ตลาดเร็วกว่าคนอื่นๆ เป็นการแข่งขันในเรื่องการตลาดในด้านรายได้ เพราะถ้าหากใครสามารถผลิตพืชผักออกสู่ตลาดได้ก่อนคนอื่นจะทำให้ผลผลิตของตนเองได้ราคาที่สูงด้วย ชาวบ้านจึงมีการใช้สารเคมีกันเป็นจำนวนมาก ทำให้ผักซึ่งเป็นผลผลิตของชาวบ้านเมื่อนำออกสู่ตลาดจึงมีสารเคมีปนเปื้อนสูงถึงขนาดผู้ที่ปลูกไม่กล้าที่จะกินผักที่ตนเองปลูก ในขณะที่ผู้ปลูกเองก็ได้รับผลกระทบจากสารเคมีที่สะสมในร่างกาย ทำให้เกิดเจ็บป่วยเป็นโรคหลายคน

ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้เข้ามาช่วยเหลือเพื่อให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืชผักโดยไม่ใช้สารเคมี แต่ที่ผ่านมามีการดำเนินการของส่วนต่างๆ กลับไม่ประสบผลสำเร็จ และการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมานั้นเป็นความพยายาม ความต้องการของบุคคลภายนอกที่มองเห็นปัญหาและเข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งวิธีการช่วยเหลือกลับไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งการปลูกผักเท่านั้นที่เป็นการสร้างรายได้ทางเดียวให้กับครอบครัว ถึงแม้จะรู้และกลัวในอันตรายที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีและพิษจากสารเคมีที่ตกค้างภายในร่างกายก็ตาม แต่การปลูกผักก็เป็นทางเลือกเดียวและเป็นทางเลือกสุดท้ายที่แม้จะต้องเอาชีวิตเข้าแลกก็ตาม ซึ่ง นางทองปุ่น สุธีวรรณ ชาวบ้านบ้านดอนแดง ที่

เข้าร่วมประชุมกับทีมวิจัยจะกล่าวแทบทุกครั้งว่า “ไม่ให้ปลูกผัก แล้วจะให้ทำมาหากินอะไร ยานตายอยู่แต่จะเอาเงินที่ไหนให้อินางไปโรงเรียนล่ะ นาข้าวก็น้ำท่วม จะไปรับจ้างก็ไม่มีคนเฝ้าบ้าน ทั้งจั่ว-ควาย หมู หมา เป็ด ไก่ ใครจะดูแล ถ้าอยู่บ้านก็ยังได้ดูบ้านช่อง เบ่งหมู เบ่งหมา แน่”

ปัจจุบันการผลิตผักปลอดสารพิษยังผลิตได้น้อยมาก ในขณะที่ตลาดและกลุ่มผู้บริโภคเริ่มหันมาให้ความสนใจกับพืชผลทางการเกษตรที่ปลอดสารเคมีเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทิศทางแนวโน้มความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องการผักปลอดสารเคมีเริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย เพื่อศึกษาหาแนวทางและวิธีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดการปลูกผักต้องการใช้สารเคมี เป็นการปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการผลผลิตผักที่ไม่ใช้สารเคมีของกลุ่มผู้ปลูกผักรอบป่าดงเค็ง

กระบวนการศึกษาวิจัยของโครงการ จะเป็นการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการลงพื้นที่ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนรอบป่าดงเค็ง และศึกษาสถานการณ์ปัญหาการปลูกผักในพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมี โดยการสัมภาษณ์ และใช้แบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย เมื่อได้ข้อมูลจึงนำมาสรุปวิเคราะห์ในเบื้องต้น เพื่อหาแนวทางในการปรับแนวคิดและสร้างความมั่นใจให้กับผู้ผลิต จึงมีการวางแผนเพื่อไปศึกษาดูงานจากกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารเคมีที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งประเด็นในการศึกษาดูงาน มีดังนี้ 1) วิธีการผลิตผักปลอดสารเคมี ขั้นตอนและวิธีการผลิต 2) การผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ 3) การจัดการผลผลิตในรูปแบบกลุ่มและการจัดการรูปแบบสมาชิก

ภายหลังจากการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยได้นำมาสรุปวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนแนวความคิดการผลิตผักปลอดสารเคมี และได้มีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายทดลองปฏิบัติการโดยการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปลูกผักในชุมชน ถึงความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตในครั้งนี้ โดยใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติการทดลอง 3 เดือน เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของการทดลอง ทีมวิจัยได้นำผักที่ผลิตไปให้โรงพยาบาลพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ตรวจสอบสารเคมีที่ปนเปื้อนมากับผัก ซึ่งผลของการตรวจเป็นที่น่าพอใจของทีมวิจัย และกลุ่มผู้ทดลอง ซึ่งผู้ทดลองบางรายไม่มีสารเคมี ปนเปื้อนติดมากับผักเลย แต่บางรายมีสารเคมีปนเปื้อนในระดับเจือจาง ซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค จึงทำให้สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มผู้ทดลองและผู้ปลูกผักในชุมชนทั้ง 2 ตำบล

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านทั้งสองชุมชนปลูกผัก จำนวน 418 ครอบครั้ว (ร้อยละ 42 ของครัวเรือนทั้งหมด) มีผักที่ปลูกจำนวน 17 ชนิด โดยส่งขายที่ตลาดจังหวัดยโสธรเป็นหลัก และมีพ่อค้ามารับซื้อที่สวนเป็นบางส่วน โรคแมลงศัตรูพืชที่พบมี จำนวน 14 ชนิด ชาวบ้านใช้สารเคมีจำนวน 15 ชนิด และมี

แนวโน้มจะเพิ่มขึ้น และมีสารเคมีชนิดใหม่ๆเข้ามาใช้ตลอดทุกปี ปัญหาดังกล่าวมีการพยายามแก้ไขโดยเปลี่ยนระบบการปลูกมาเป็นผักปลอดสารเคมี จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะต้องเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการ ตั้งแต่ระบบแนวคิดการปลูกผักปลอดสารเคมี การพัฒนาความรู้/ทักษะระบบการสนับสนุนส่งเสริม และระบบตลาด โดยภาระหลักดังกล่าวนี้ต้องสร้างพื้นฐานของชุมชนที่เป็นทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค (ตลาด) และผู้สนับสนุนดูแลควบคุม และให้ผลักดันให้เป็นวาระการพัฒนาของชุมชน

ข้อค้นพบดังกล่าวนี้เป็นฐานของการพัฒนาของชุมชนในด้านนี้ โดยกลุ่มและแกนนำชุมชนได้มีการพัฒนาแนวทางการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป
